

POSUDEK DIPLOMOVÉ PRÁCE

Posudek oponenta / vedoucího práce

Autor práce: Bc. Barbora Pourová
Název práce: Vnímání environmentálně šetrného chování z pohledu sociálního statusu
Autor posudku: PhDr. Jiří Šafr, Ph.D.
Návrh klasifikace práce: *velmi dobře*

Základní charakteristika práce.

Předložená práce se zabývá otázkou vztahu environmentálně šetrného chování a společenského statusu. Diplomantka si tak vybrala téma společensky aktuální a vlastně i v jistém smyslu provokativní. Empirická část vychází z vlastního výzkumu veřejného mínění, který sledoval jakým aktivitám je připisována vyšší hodnota z hlediska sociálního postavení a jaké aktivity lidé dělají s cílem omezit dopady na životní prostředí.

KONCEPČNÍ STRÁNKA PRÁCE

Má práce jasně formulovaný záměr, cíl, výzkumnou otázku a odpovídají jim závěry?

Ano. Ale viz níže.

Má práce adekvátně stanovenou a jasně vyloženou metodu a postup řešení?

Ano.

Jsou jednotlivé části práce (zejm. teoretická a empirická) vyvážené a vhodně propojené, vytváří text konzistentní celek?

Ano.

Jsou argumentace a text práce a vystavěny logicky, jasně, srozumitelně? Má práce přehlednou strukturu?

Ano.

OBSAH PRÁCE

Hodnocení kvality teoretické části práce (relevance k tématu a záměru práce, šíře a hloubka, vhléd autora do problematiky, samostatnost, originalita zpracování,...).

Teoretická část je velmi dobře zpracovaná, pokud jde o východiska pro-environmentálního smýšlení, dopadů jednání a zejména odlišných přístupů k environmentálně šetrnému chování. Slabší je ale s ohledem na cíl práce vysvětlení pojetí sociálního statusu, které je poněkud zmatečné a místy nepřesné (s. 14, odst. 1 a 2). Navíc zařazení teorie statusové inkonzistence je nejasné a zkratovitě argumentované. S ohledem na cíle práce by bývalo vhodné zařazení teoretického konceptu symbolických hranic Michèle Lamontové (především těch morálních) a jejich role při vymezování třídní identity. Důsledek těchto nepřesností s chápáním a používáním pojmu sociální status viz níže.

Hodnocení kvality empirické části práce (adekvátnost použitých metod a postupů vzhledem k cíli práce, správnost aplikace metod a postupů, prezentace a interpretace výsledků,...).

Ocenit je třeba skutečnost, že autorka realizovala vlastní výzkum veřejného mínění. Nicméně v empirické části práce shledávám dva částečně se prolínající problémy. Z hlediska cíle práce klíčová otázka, které formy spotřeby/aktivity „zvyšují“ status, autorka výzkumu používá v dotazníku explicitně pojem „sociální status“, aniž by ho přeložila do laického jazyka. Pravda otázka obsahuje dovysvětlení „zvýšením statusu se myslí zlepšení postavení ...“, ale (nejen) pro respondenty s nižším vzděláním (nižšími kognitivními schopnostmi) je použité slovní spojení v samotné otázce, které se rozhodně v běžné řeči nepoužívá, značně neuchopitelné, a mohli tak mít problém s tím, k čemu se vlastně mají vyjadřovat. Zkrátka v otázce se pojem „sociální status“ vůbec neměl vyskytnout. A jde i o samotné slovo „zvyšování“ resp. „zlepšení“, co si pod ním v této souvislosti má člověk ne-sociolog představit? Autorka měla pojem nejprve operacionalizovat pro použití v dotazníku, například takto: „vyberte ... aktivity, které ... „když je někdo dělá, tak v očích druhých zlepšují ohodnocení jeho postavení ve společnosti“ nebo třeba „lidé se na něj budou dívat jako na lepšího člověka“. Tohoto problému (srozumitelnosti pojmu „zvyšování sociálního statusu“ pro respondenty) si je autorka zřejmě vědoma, neboť ho zmiňuje v podkapitole 6.4 Limity práce, ovšem bez dalšího vysvětlení a diskuse.

S tím bezprostředně souvisí i druhý obecnější problém, kterým je zcela nejednoznačné konceptuální vymezení sociálního statusu a jeho následné používání ve výzkumných otázkách. Autorka v nich (resp. v hypotézách 1 a 2) sleduje vztah mezi environmentálně šetrným chováním, jeho hodnocením a sociálním statusem. Čtenáři ovšem není od počátku zcela zřetelně jasné, zda bude sledovat souvislost se společenským postavením jedince (respondenta) jako takovým a jeho pro-environmentálními znalostmi a jednáním (v ot. Q2 a Q5). Anebo zda bude sledovat percepci toho, čemu dotázaní přiřkládají význam z hlediska zvyšování společenské pozice. Tedy jak sama na jiném místě píše „statusotvornému“ potenciálu určitých aktivit z hlediska šetrné spotřeby. To je fundamentální rozdíl (čtenář – oponent to chápe, neb si to umí domyslet, ale pro běžného čtenáře to je extrémně matoucí a v lince celkového výkladu ne vždy jednoznačné). Právě to je ale meritem práce. Zmínky o specifických kapitálech v pojetí P. Bourdieu jsou přitom jen floskule víceméně opsané z učebnice bez hlubší smysluplné aplikace na zkoumaný problém, přitom právě zde leží podstata sociologického problému (viz velmi dobře pojatou sekci Okázalá spotřeba na s. 18-19). Co si autorka klade za sociologickou otázku – přeci nic jiného než to, zda a jaké ze sledovaných forem šetrné spotřeby si lidé asociují s vyšším postavením, čemu dávají symbolickou váhu (prestiž), a co tak (ne)oceňují na druhých. Jinými slovy, které ze sledovaných forem aktivit/spotřeby mají symbolickou hodnotu, která se tak přenáší na aktéra (jejích nositelů) a tím zvyšují jeho symbolický kapitál, ergo jeho sociální status. Nezkoumá tedy „vliv“ sociálního statusu jedince jako takového na jeho/její postoje či chování. I když by mohla. Ostatně nezáměrně to tak celou dobu činní, když porovnává rozdíly v odpovědích na otázky podle socioekonomické (třídní) klasifikace ABCD, ovšem bez jejich další systematické interpretace. Nejproduktivnější by pak bylo tyto dvě perspektivy vzájemně propojit a ptát se: které formy spotřeby považují které sociální třídy za status zvyšující resp. více chránící životní prostředí, tj. společensky užitečnější (v Bourdieuovské perspektivě za společensky legitimní tudíž cennější)? Zde by pomohla autorce s porozuměním výsledků právě post-Bourdieuovská koncepce symbolických (ekonomických, morálních a kulturních) hranic M. Lamontové.

Při čtení výsledků empirické části si je tak třeba prakticky všude doplnit před slovo „sociální status“ adjektivum „vnímaný“ či „připisovaný“ (pravda v samotném závěru na s. 53 autorka používá sousloví „Češi při *uvažování* sociálního statusu...“, ale to není příliš jednoznačné ani

odborně přesné). Ostatně vyznění textu by pomohlo, kdyby cíle výzkumu a jeho výsledky (pokud jde o otázky Q1 a Q2) byly důsledněji interpretovány jako asociace, které si lidé spojují s environmentálně šetrnou spotřebou, resp. jaké atributy jí připisují.

Interpretace výsledků pochopitelně může být komplexnější a více vrstevnatá, neboť při odpovídání na otázky lidé uplatňují morální nároky, které ale mohou být odlišné v závislosti na jejich vlastní třídní pozici. V hodnoceních se tak mohla uplatňovat také jakási „statusová zášť“, např. ve smyslu „ti nahoře se dělají (falešně) lepšími, když dělají to a to ...“.

Ještě jedna poznámka, za problematický považují zvolený formát odpovědí u baterie otázek na intenzitu vlastních aktivit (Q5). Co zde znamená „v malém“, a co ve „velkém počtu případů“? Rozumí hodnotám v odpovědích všichni respondenti stejně? Mimochodem, zvolené odpovědi by totiž znamenaly, že v ČR používá elektromobil alespoň někdy (tj. v malém až větším počtu případů) 22 % domácností (s. 43). I když vezmeme v potaz specifickou „internetovou populaci“, u níž připustíme, může být vybavenost elektromobily nepatrně vyšší, tak ale i tak jde o údaj bezesporu extrémně nadhodnocený (za rok 2022 statistiky udávají 2,7% podíl u nově registrovaných osobních vozidel, z nichž je navíc drtivá většina firemních). Tato diskrepance ovšem vrhá stín na validitu uvedených výsledků.

Hodnocení diskuse a závěrů práce (soulad interpretací a závěrů s výsledky empirických analýz, provedení diskuse závěrů, snaha o vysvětlení závěrů a jejich argumentace, zodpovězení výzkumných otázek, naplnění cílů práce).

Cíle práce jsou v závěru zřetelně vymezeny a položené otázky zodpovězeny. Ovšem s výše uvedenou námitkou ohledně pojetí sociálního statusu. Autorka v závěru shrnuje hlavní zjištění a při jejich interpretaci je správně dává do souvislosti s aktuální společenskou situací (sucho a energetická krize). Také poctivě zmiňuje omezení svého výzkumu v podkapitole Limity práce.

FORMÁLNÍ ASPEKTY PRÁCE

Hodnocení naplnění kritérií odborného textu (rozsah práce (BP 72-126 tis. znaků, DP 108-162 tis. znaků) citační normy, odkazy, popis datových zdrojů, jasnost odlišení myšlenek autora od převzatých, seznam literatury atd.)

Formální náležitosti odkazového aparátu jsou v souladu s pravidly pro odborný text. Tvzení a zjištění autorky jsou jednoznačně odlišena od tvrzení a zjištění převzatých z literatury.

Hodnocení vhodnosti a úplnosti využití informačních zdrojů (literární prameny, databáze, zahraniční literatura, datové zdroje,...)

Práce s informačními zdroji splňuje nároky na diplomovou práci.

Hodnocení jazykové, stylistické a grafické úrovně práce (grafická úprava, členění textu, označení příloh, zpracování tabulek, grafů, schémat atp.)

Struktura členění textu je srozumitelná. Zpracování a formální náležitosti textu jsou v pořádku.

Další poznámky

-

Celkové hodnocení práce

Barbora Pourová ve své diplomové práci prokázala, že umí formulovat sociologický problém, připravit a realizovat výzkum veřejného mínění, analyzovat kvantitativní data a prezentovat výsledky. Diplomovou práci proto doporučuji k obhajobě, navrhuji její hodnocení „velmi dobře“, v případě přesvědčivého zodpovězení otázek u obhajoby nevylučuji ani lepší hodnocení.

Otázky a náměty k obhajobě

Vysvětlete, jak v práci chápete sociální status a jaký mechanismus předpokládáte při jeho vztahu s environmentálně šetřeným chováním. Je zde teorie okázalé spotřeby vhodným vysvětlením (nebo lze použít i jinou teorii)? Proč výsledky výzkumu ukazují, že v ČR jsou z hlediska statusu vysoce ceněny aktivity šetřícího charakteru?

Datum: 6. 6. 2023

Podpis: Jiří Šafr